

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

II Desembre de 2012

Χαῖρε – Salve – Hola!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Un museu com el nostre no vol viure tancat dins d'una campana de vidre. Som i ens agrada ser a la plaça pública, a l'àgora, on les persones, les associacions i les entitats de tota mena enraonen i expressen llurs inquietuds i esperances.

Això no ens ve d'ara sinó de sempre, ens és connatural. Però actualment som ben conscients d'estar vivint un moment històric d'enorme transcendència, i el vivim amb la passió que ens toca, però també amb la serenitat que ens correspon als qui no ens hem d'afiliar a cap partit polític, perquè l'art, la cultura i també Montserrat han de ser terra, heretatge de tots aquells que hem lluitat pels drets humans, per la llibertat com a sistema de convivència, per la bonhomia i el diàleg com a atmosfera que tots volem respirar, en definitiva per la democràcia com a ciment de la nostra civilitat. En el meu cervell —de fabricació tomista— això s'expressa amb les paraules meravellosament sòlides de “dret natural” i “dret de gents”, amb tota la càrrega de reflexió filosòfica i teològica que aquests conceptes comporten. Pel que fa a la *res política*, els qui treballem a la “rebotiga” del Museu de Montserrat també tenim opinions amb matisos diferents, una cosa ben natural, però som unànimes en el substrat humà i humanístic que aguanta la nostra legítima pluralitat d'opinions i difícilment podrien col·laborar amb nosaltres persones que no estimen ni valoren allò de referent a la dignitat humana, a la llibertat de la persona i de la col·lectivitat, elements que per a nosaltres són bàsics.

Som conscients dels moments de grans plantejaments i d'opcions que la societat a la qual servim s'està plantejant, però de cap manera no volem ni pretenem vehicular la nostra institució, el Museu de Montserrat, cap a una o una altra decisió determinada, que només el poble, en ús de la seva natural llibertat, haurà de prendre. La nostra voluntat deliberada és fer camí amb el poble del qual formem part, al qual servim i que molt sovint ens mostra la seva confiança fent-nos donacions que nosaltres, per la nostra part, posem al servei de la societat.

Amb tot, no ens estem de dir que la nostra actitud en aquests moments no és de cap manera de neutralitat sinó d'enfortiment d'aquells valors constructius que obren la ment i el cor a uns horitzons més amplis. Volem obrir camins de col·laboració, optem per una més gran maduresa i ponderació en el discurs, pel respecte ciutadà i encara per la simpatia envers les diferències. Considerant els temps que corren, ens caldrà ser especialment generosos, se'ns demanarà encara més sacrifici i austeritat i ens haurem d'exigir, encara més, un treball tenaç, intel·ligent i ben fet.

Com a entitat cultural de l'Abadia de Montserrat la nostra contribució al moment que viu el nostre poble no pot ser altra que la que hem tingut fins ara, sense frenades ni marxes enrere en les nostres opcions fonamentals, més aviat se'ns demana incrementar la qualitat de les nostres activitats. Volem que la nostra opció per l'excel·lència cristal·litzi en exposicions, publicacions i en un discurs museístic d'alta qualitat servint-nos d'allò que som i que tenim i amb els escassos mitjans econòmics de què disposem. Som conscients que pertanyem a un país numèricament petit. Si volem mantenir la nostra identitat, aquesta és fonamentalment cultural i d'aquí ve la importància i la missió que tenim les institucions que treballem en el camp de la cultura. També nosaltres ens trobem davant d'una clara disjuntiva: o l'excel·lència o la irrellevància. Mentre el poble decideix, nosaltres també haurem de decidir.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

El Museu de Montserrat: experiències i disigs

Eva Buch

Directora del Museu del Gas de Sabadell

Fotografia: Estefania Berge

Quan el P. Laplana em va demanar un petit escrit per *El Propileu*, vaig pensar que era allò habitual en cada número, però quan de sobte em va dir que seria per al “Convidat”, em vaig adonar de la meua nova realitat. Deixar el Museu de Montserrat ha estat una decisió molt difícil. Setze anys creixent, aprenent, dedicant-m’hi... Han estat tants anys que

d’entrada hom suposa que, un article meu explicant com veig, des de fora, el Museu de Montserrat, no serà massa objectiu. Però la distància i la meua nova responsabilitat em permeten reafirmar el que al llarg de tots aquests anys he vist i he viscut: el MDM és un centre de creació, un espai de diàleg, una institució amb una ànima enormement viva, és una màquina de treballar, d’avançar, de fer recerca, d’innovar, de trencar motlles, de competir, de “reinventar”... i tot això no només és gràcies al fons que conserva, que també, sinó a cadascuna de les persones que s’hi deixen el cor.

Sempre he pensat que el MDM és com una antiga màquina de tren, d’aquelles a vapor. L’any 1982, en ser ampliat amb la secció de pintura moderna, aquesta màquina va sortir de l’estació amb moltes ganes i carregada de col·leccions. És un tren que ha anat parant a diferents estacions, mai per descarregar-hi res sinó sempre per fer-hi pujar noves obres, noves donacions, nous artistes. Aquest tren segueix en aquesta via sense un destí concret però amb un rumb molt clar: el servei a la cultura i a la societat. Aquest tren de vapor no funcionaria si al capdavant no hi hagués un maquinista experimentat i amb tanta energia com el director, en Josep de C. Laplana, qui dissenya les rutes, els camins, les noves vies a explorar. Funciona per tot un equip de carboners que no deixen de tirar carbó a la màquina perquè aquesta avanci sense perdre el bon ritme, i funciona perquè hi ha revisors que vetllen perquè en els vagons tot estigui en ordre.

El MDM ha estat per a mi la millor de les escoles, no podia ser d’altra manera. La riquesa de les col·leccions, la saviesa del director, dels especialistes que hi han passat, dels assessors que he tingut la sort de conèixer, la quantitat d’artistes amb els que he pogut parlar, la xarxa que he creat amb altres museus, el treball diari en equip, la munió de visitants que he vist passar per la recepció i les sales, els nens i nenes que he atès, els donants, els amics, la institució que n’és propietària, tot plegat ha fet que com a professional pugui afirmar, sense que em tremoli el pols que, de no haver estat pel Museu de Montserrat, jo no seria qui sóc, professionalment i humanament.

En els temps que corren són pocs els museus que no es queixen de les retallades, i molts els que es sorprenen que malgrat els moments complicats encara facin coses i puguin inaugurar exposicions. La sort del MDM és nodrir-se dels visitants que pugen al Santuari: visitants, pelegrins i turistes que quan arriben visiten la basílica amb la Mare de Déu i després descobreixen en el museu “La sorpresa de l’Art”. El turisme —i en concret el turisme rus— és el que fa que malgrat la profunda crisi que pateix el país, les retallades no hagin arribat de forma dràstica com en altres institucions. Amb tot, la contenció i la prudència fan que el MDM mai hagi estirat més el braç que la màniga, i així ha de continuar essent si vol sobreviure en aquests difícils temps.

Cada matí des del meu despatx veig la muntanya de Montserrat, majestuosa, i en un punt molt concret es desdibuixa el perfil del monestir, de la basílica, la Torre de l’Abat. Des d’aquesta meua gran finestra, al centre de Sabadell, m’atreveixo un cop més a destacar un dels reptes que encara té el MDM: que el visitant català no deixi de visitar el museu cada vegada que va Montserrat. Que no marxi sense veure el *Sant Jeroni Penitent* de Caravaggio, l’arqueologia del món antic, les instal·lacions contemporànies, l’art modern català: Rusiñol, Casas, Mir, Nonell, Anglada-Camarasa, etc., el petit però gran espai dedicat a l’impressionisme francès, les obres del jove Picasso, l’*Acadèmia Neocubista* de Dalí, el Sean Scully i tants i tants tresors que conserva, estudia, treballa i fa viure el Museu de Montserrat.

És sabut que un museu conserva un patrimoni important quan té constants sol·licituds de préstec perquè significa que els estudiosos i els organitzadors d’exposicions sí saben on estan les obres mestres i això, si sou lectors habituals d’*El Propileu*, ho trobeu sempre en la secció “Ambaixades i ambaixadors”. Hem de fer, entre tots, que els museus com el MDM, que conserven grans col·leccions però que són poc coneguts, siguin descoberts per la societat, que no passin desapercibuts. Avui, en un món on les noves tecnologies i les xarxes socials s’han fet amb el domini de les relacions, cal aprofitar i convertir-les en altaveus dels missatges que els petits grans museus ens estan donant.

Exposicions a casa

La instal·lació “Lamentacions” al MDM

Josep de C. Laplana
 Director del Museu de Montserrat

El Museu de Montserrat es va involucrar amb l'art contemporani d'avantguarda de la mà de la Dra. Teresa Blanch, professora de la Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona, que fou la comissària de l'exposició *Joaquim Chancho, un clàssic contemporani*, que vam fer a Montserrat l'abril de 2005. Ara, també de la mà de Teresa, ens hem endinsat en el món de les instal·lacions artístiques amb l'exposició de Javier Pérez *Lamentacions* i hem obert el nostre museu a un altre camp d'acció. Les instal·lacions, fetes per artistes que reïxen a integrar i articular diverses experiències sensorials en funció d'un missatge, tenen prou entitat per obtenir carta de ciutadania museística. No es podrà fer una història de l'art contemporani sense parlar d'aquest gènere artístic, assajat ja a Barcelona el 1956 per Joan Brossa, però desenrotllat durant els anys 80 amb instal·lacions visuals-sonores com les de Jean-Robert Sedano o les interactives dels anys 90 de Perry Hoberman o David Rokeby. Ens calia obrir-nos a aquest món.

Javier Pérez (Bilbao, 1968) es va formar al País Basc i a París. Va iniciar la seva trajectòria artística a la Galerie Chantal Crousel de París el 1996. Resideix a Barcelona des de fa quinze anys, però com a artista s'ha projectat especialment a França, on té un públic i una crítica d'art que el valora molt, sense oblidar algunes intervencions seves a Madrid, al País Basc i a Barcelona. De tota manera, l'exposició de Montserrat, que es complementa amb la que l'autor ha fet simultàniament a la Galeria Taché de Barcelona, és la intervenció individual de més pes que Javier Pérez ha fet a Catalunya. La vam inaugurar el passat dia 11 d'octubre i romandrà fins a l'11 de febrer de 2013.

La instal·lació *Lamentacions* de Javier Pérez, presentada ja durant l'estiu del 2009 al claustre de la catedral de Burgos, té una qualitat artística alta, garantida per Teresa Blanch i per la crítica internacional d'art, i a més lliga perfectament amb els valors que el Museu de Montserrat propugna en el món de la cultura. Cinc petites estances tretes de les *Lamentacions* del profeta Jeremies ressonen saltejades amb el toc punyent de disset campanes de vidre bufat i submergeixen l'espectador sensible en l'abisme profund de la seva finitud tot provocant-li un desig d'esperança.

La instal·lació principal *Lamentacions* es complementa amb dues més annexes. La primera consisteix en un rosari de calaveres de bronze de mida natural acabat amb dos grillons de presoner. El títol d'aquest objecte està a terra és *Memento mori* (“recorda’t que has de morir”). La segona, la protagonitza un podi que sosté un coixí de vellut vermell sobre el qual reposa una delicadíssima corona d'espines de vidre de Murano que, en ser il·luminada per un focus potent, desprèn una llum extraordinària, com si es transfigurés.

En un espai anterior, l'autor ha exposat una altra escultura de vidre amb el títol *Larva*, el llibre d'artista *El bebedor de llàgrimes* i, en dues vitrines, els dibuixos originals del seu llibre *Metamorfosis* i un conjunt de quaderns de notes escrites i il·lustrades de caràcter molt personal. Tot traspuja la delicadesa plàstica i la naturalesa introspectiva de l'autor.

El públic intel·ligent percep de seguida aquest missatge, com ho hem pogut comprovar en les inscripcions que ens deixa al Llibre del Visitant: “Emotiva y potente!! Como la vida y la misma Muerte...!”, “Toca l'ànima”, “Enigmàtica, sorprenent, espectacular. No tinc prou adjectius per a definir-la. M'ha deixat corprès. Gràcies”, “Una experiencia maravillosa, son sonidos que llegan al alma” (A.G. Venezuela), “Great Experience of Prayer of Hope out of our human experience of suffering”, “Wow! Amazing! Gets into your heart and soul. The small human and the mighty creation comes together as one. Magnificent” (Revital Friling, Adi, Israel).

Com ja és habitual entre nosaltres, aquesta exposició no ha tingut cap suport econòmic extern i no hem tingut possibilitat d'editar un catàleg com cal; hem hagut de limitar-nos a fer un “desplegable” amb textos i fotografies, creat per l'artista i els seus dissenyadors Joan Vila-Vinós / agarcia (Ángel García), que inclou imatges de la instal·lació i un DVD amb part de la banda sonora del grup Musica Reservata de Barcelona.

JAVIER PÉREZ, “Lamentacions”

Dra. Teresa Blanch

Comissària de l'exposició

Javier Pérez ha consolidat una ferma trajectòria internacional a partir de les seves radicals exploracions sobre la condició humana. L'artista s'endinsa en la interioritat espiritual de l'ésser des d'una concepció entre biològica i onírica de la corporeïtat, amb el propòsit de fer aflorar la identitat fràgil i vulnerable de l'individu. Ho fa amb imatges seductores, d'una presència física impactant, que l'ajuden a referir-se a allò d'inefable, obscur i enigmàtic inherent a la pròpia existència, com un projecte de vida que bascula incert entre caducitat i eternitat, desigs i inhibicions, prostracions i alliberaments. Des dels primers anys 90, ha desplegat un ric llenguatge escultòric tot servint-se del dibuix, la fotografia, la *performance*, el vídeo i la instal·lació, per reflectir complexos estats de transfiguració en el món inestable de les formes orgàniques. I ho fa des d'una particular visió existencial compromesa amb els cicles renovats de la vida natural, que comporten constants metamorfosis, mutacions i transfiguracions.

Les lluites que observem en l'obra de Javier Pérez, entre lleugeresa i gravidesa, entre carnalitat i espiritualitat, entre puresa i impuresa, són formes sinceres d'interrogació de l'ànima portades a la més descarnada consciència biològica, sobre els ineludibles principis dialèctics de vida i mort, d'on l'artista obté imatges primordials d'una violenta bellesa.

Tal com observem en els seus dibuixos, la capil·laritat líquida de l'organisme pot esdevenir cos en si mateix: un braç que es torna alat, l'home que es transfigura en arbre, els arbres que tenen dobles arrels o prenen forma animal, la larva que es converteix en vegetal i el mineral que adopta forma humana. En tota l'obra de Javier Pérez, els processos de configuració de la imatge queden atrapats en un estat mòrbid i sensual on s'evidencia una rebel·lió poètica i convulsa contra les estretors físiques.

La instal·lació

Disset campanes de vidre negre, en cercle, componen un metafòric ritual fúnebre, com si es tractés d'una comitiva monacal. De les campanes pegen braços, a manera de larves, que intenten desprendre's dels seus embolcalls. El so repetitiu que emeten en colpejar rítmicament el vidre recorda un “memento mori”, parlen de la dolorosa condició de l'ésser humà en el seu desig de transfuguisme. La intensitat mística de l'obra es completa amb la incorporació de veus humanes a l'interior de diferents campanes que, de forma personalitzada, emeten angoixants respiracions, murmuris i pregàries, de continguts inaudibles i de creixent intensitat, fins a conformar una inquietant polifonia, un corprenedor plany col·lectiu que sembla provenir d'un adolorit organisme interior amb vida pròpia.

En els darrers anys aquesta reflexió sobre la condemna humana, atrapada a una temporalitat cíclica que busca primigènies alliberacions, està acostant el treball de Javier Pérez a una interessant relectura de la iconografia sagrada. Mentre que el rosari de calaveres de bronze rememora la inevitable condició mortal de l'ésser humà i els temibles encadenaments de la vida física i corporal, la corona d'espines es torna lluminosa i transparent com si, en la seva mutació vítria, hagués superat la condició feridora per a la qual va ser creada, deixant-nos amb l'esperançada imatge mental que el dolor pugui ser reversible.

“Lamentacions” de Javier Pérez. Davant l'enigma més gran de la vida humana

P. Ignasi Fosas
Prior

La proposta d'aquesta exposició de Javier Pérez és seriosa i va adreçada al més profund de la persona i del cor humà. Som introduïts en una experiència sensorial, estètica, que entra per la vista i per l'oïda, i que acaba implicant la persona tota sencera. Comencem veient i sentint, però som emesos a acabar contemplant i escoltant. Veient aquesta exposició em sembla que es fa evident aquella afirmació de Plató segons la qual l'art provoca una sacsejada saludable que fa sortir la persona humana d'ella mateixa, que l'arrenca de la resignació i de la banalitat, que és com un dard, com una fletxa que fereix profundament i que per això precisament desvetlla la persona humana obrint-li els ulls del cor i de la ment a nous horitzons. Després de visitar l'exposició i el muntatge *Lamentacions* de Javier Pérez, hom sent realment aquesta sotragada, aquesta ferida com un estilet que arriba profundament al fons del cor. Som situats enfront de l'interrogant en majúscules, enfront de l'enigma, d'un dels enigmes per excel·lència de la vida humana que sorgeix de la vivència dramàtica *Memento mori* (“recorda't que has de

morir”). Però crec que en la mateixa ferida hi ha una llum. L'esplendor de la mateixa corona d'espines feta de vidre insinua el triomf de la vida. Està escrit en el llibre de les *Lamentacions*: “Plorans ploravi in nocte... in tenebris collocavit me quasi mortuos sempiternos” (“He plorat intensament durant la nit... he estat deixat en les tenebres com els morts sempiterns”). Però també està escrit en aquest mateix llibre: “Bonum est praestolari cum silentio salutare” (“És bo esperar en un silenci saludable”). Per a nosaltres, cristians, i per a nosaltres monjos, tot aquest itinerari que proposa Javier Pérez en el seu muntatge té un nom: Nostre Senyor Jesucrist. Algú es deixarà ferir per Ell?

El repte de la meva exposició a Montserrat

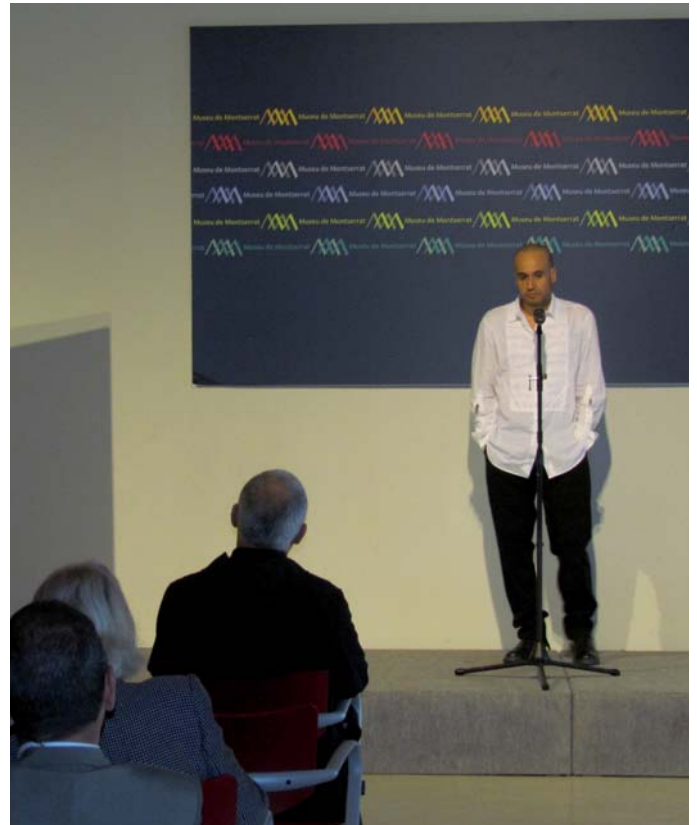
Javier Pérez

Sóc conscient que tota la meva obra provoca una certa dosi de desassossec. Si alguna cosa caracteritza el meu treball és la capacitat de no deixar indiferent ningú. Sempre intento que la meva obra, no sé si intel·lectualment o de forma emocional, remogui el més profund de l'ésser humà. Sé que per als monjos i per al Museu de Montserrat aquesta exposició els ha suposat un repte, però també ho ha estat per a mi.

M'alegra tenir l'oportunitat d'accedir a un tipus de públic que possiblement no és el mateix que acostuma a entrar en els museus d'art contemporani. De vegades l'art contemporani corre el risc de quedar-se confinat a uns circuits molt tancats, i exposar a Montserrat em permet arribar a altres públics, com ja em va succeir quan vaig presentar *Lamentaciones* al claustre de la catedral de Burgos.

Vull agrair que Montserrat m'hagi obert les seves portes d'una manera tan generosa i hagi pogut fotografiar algunes de les meves obres en espais privats de l'interior del monestir.

També jo, per la meva part, he mostrat aquí coses que habitualment no ensenyo, com els meus quaderns de notes, que és una part molt privada del desenvolupament de l'obra d'un artista i també presentant l'obra inèdita *Larva* (2002) que no havia mostrat fins ara. Es tracta d'una peça que considero de

laboratori, però m'ha semblat que tenia sentit exposar-la en aquesta sala que actua com a preàmbul de la instal·lació.

També volia dir-los que per a mi l'art no té sentit si no implica un cert desafiament. En el cas d'aquesta exposició el repte el constitueix la col·laboració, en primer lloc, amb l'escriptor Miguel Ángel Hernández, i el fruit d'aquesta sinergia ha estat la publicació d'*El bebedor de lágrimas*, les serigrafies de la qual poden veure's junt amb el text de la mateixa. En segon lloc, voldria destacar la col·laboració amb el compositor Joan Sanmartí, que per a mi ha estat molt interessant perquè m'ha permès treballar amb la veu humana i amb cantants.

Voldria subratllar també que la composició s'ha fet a partir del *Llibre de les Lamentacions de Jeremies*, l'estructura profunda del qual aflora en la música interpretada pel grup Musica Reservata de Barcelona i amb la participació destacada de Mariona Sagarra, una cantant de música contemporània que experimenta molt amb els registres i les possibilitats de la veu humana en tant que instrument.

No és fàcil per a un artista sortir del seu univers i endinsar-se en el d'una altra persona, i aquestes dues obres m'han permès aquests diàlegs que són sempre molt enriquidors. Aquesta ha estat la meva aventura que tinc el plaer de presentar-los.

Ambaixades i ambaixadors

La crisi econòmica es fa notar de manera molt remarcable. Les institucions públiques i les fundacions culturals no fan tantes exposicions com fa uns anys i les fan durar molt més. Són els temps i no ens estranyem, perquè també nosaltres ens hem trobat en la mateixa situació. Amb tot, les nostres ambaixades o col·laboracions a les exposicions temporals externes no han quedat paralitzades, ni molt menys, com podeu veure.

Bohèmes

Réunion des Musées Nationaux et Grand Palais des Champs-Élysées, París, Galeries nationales du Grand Palais, del 25 de setembre fins al 14 de gener de 2013. L'exposició té altíssim nivell i és interdisciplinària, talment que inclou també la fotografia, la música i el cinema. Posa en relleu el pas de la mar-

ginalitat i de l'execració de l'art i dels artistes "bohèmis" que finalment arriben a ocupar els llocs més eminents i consagrats en la història de l'art. Hi col·laboren el Louvre, el Musée d'Orsay, el Centre Georges Pompidou, la National Gallery de Londres, la Tate Britain, el Fine Arts Museum de San Francisco, el Fine Arts de Boston, la National Gallery d'Ottawa i el Van Gogh d'Amsterdam. Entre els museus catalans hi són el MNAC, el Museu Picasso, el Museu Víctor Balaguer de Vilanova i nosaltres. El nostre préstec ha consistit en les obres *Cafè de Montmartre* de Santiago Rusiñol, i *Madeleine* de Ramon Casas. Aquests quadres nostres estan penjats al costat de l'*Absinthe* de Degas i, amb gran sorpresa nostra, ens vam trobar que l'escenografia de la sala reproduïa amb molta fidelitat l'ambient del nostre Rusiñol. Si l'artista ho hagués vist, s'hauria mort de satisfacció i de glòria.

El Paral·lel, 1894-1939

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), del 26 d'octubre al 24 de febrer de 2013. Comissaris: Xavier Albertí i Eduard Molner. Explica el sorgiment i l'adaptació a Barcelona dels espectacles d'esbargiment alegre i picant, a mig camí entre París i el flamenquisme celtibèric. Els hem prestat dues obres: un oli de 1934 d'Emili Bosch Roger titulat *El Paral·lel* i el dibuix de Nonell *Las Busconas*, 1909.

Dalí

Centre national de l'art et de la culture Georges Pompidou de París i Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid. Centre Pompidou, París, del 21 de novembre de 2012 al 25 de març de 2013. Museo Reina Sofía de Madrid, del 23 d'abril al

2 de setembre del 2013. Comissari General: Jean-Hubert Martin, ajudat per Montse Aguer, Thierry Dufrêne i Jean Michel Bouhours. Després de la gran exposició al Palazzo Grassi de Venècia i al Museum of Art de Filadèlfia, a la qual també vam concórrer, la del Centre Pompidou vol destacar la connexió de Dalí en la història de l'art del seu temps i les contradiccions i l'ambigüitat congènita de l'artista reflectida en el seu art. Aquesta exposició és també de grans proporcions i d'altíssim nivell. El Museu de Montserrat hi presta el quadre *Aca-dèmia neocubista. Composició de tres figures*, donació Joaquim Cusí Furtunet.

El museu explora. Obres d'art a examen

Museu Nacional d'Art de Catalunya, del 22 de novembre al 24 de febrer de 2013. La comissària és Mireia Mestre, cap de l'àrea de restauració del MNAC. L'exposició aplega un conjunt selecte d'obres de diversos períodes i autors per explicar de

manera molt didàctica la informació documental que aporta la mateixa obra i les investigacions i descobertes que la restauració ha suscitat. És la cara oculta de l'obra la que pren protagonisme, sense deixar de banda la contemplació de la peça en la seva integritat. El plantejament d'aquesta exposició és nou i potser difícil per al gran públic que va a les exposicions principalment a fruit-hi, en canvi, per als historiadors o estudiosos de l'art, per als col·leccionistes i per a les persones que es mouen en el món dels antiquaris o del comerç d'art aquesta exposició única pot suscitar un gran interès. La nostra aportació ha consistit en el préstec de l'obra d'Isidre Nonell *Pobres esperant la sopa*.

Abans del diluvi

Fundació "La Caixa". CaixaFòrum Barcelona, del 30 de novembre de 2012 al 28 de febrer de 2013. CaixaFòrum Madrid, del 31 de març al 30 de juny de 2013. Comissari: Dr. Pedro Azara de la Universitat de Barcelona. El tema de l'exposició és la civilització sumèria. El Museu de Montserrat hi aporta dos segells cilíndrics amb la seva empremta del quart i del tercer mil·lenni abans de Crist, un maó de fundació amb l'estampilla de Gudea del 2.224 a.C. i el pes de diorita en forma d'ànec, també del segon mil·lenni a.C. La nostra contribució es complementa amb un conjunt d'objectes personals del P. Bonaventura Ubach referents als seus viatges d'explorador de l'Orient Bíblic durant la primera meitat del segle XX: el dietari, el passaport i la maleta d'Iraq, a més d'un conjunt de llibres antics de la Biblioteca de Montserrat, que tracten d'aquesta matèria.

Arts del Moviment. Dansa a Catalunya (1966-2012)

Arts Santa Mònica, Generalitat de Catalunya, del 24 d'octubre al 26 de gener de 2013. Comissaris: Bàrbara Raubert i Joaquim Noguero. L'objectiu de l'exposició és la documentació visual de la dansa a Catalunya en les seves diverses modalitats i per quatre generacions de catalans. Hem prestat la litografia *Ronde de l'amitié (Sardana de la pau)*, dedicada per Picasso a l'Abat i a la Comunitat de Montserrat el 1961.

El MDM restaura

Quan accedim a fer un préstec, abans de viatjar l'obra passa sempre per les mans del restaurador o restauradora que en fa l'informe i la posa a punt. Aquestes restauracions menors no les ressenyem. Vam haver de restaurar un conjunt de peces que teníem a la reserva per a poder-les presentar a la darrera exposició *Donacions 2000-2012*. D'aquesta operació ja us vam informar a El Propileu-10, pàg. 14-17. Des d'aleshores ençà hem fet dues restauracions.

“Entre sardana i sardana”, de Xavier Nogués

Restauració de Voravit Roonthiva, setembre de 2012. És un oli sobre tela de cotó de 64,5 x 75 cm, provinent de la donació Josep Sala Ardiz. Des de 1982 ha estat exposat permanentment, puix que a més de ser una obra molt agradable i característica de l'autor de la *Catalunya pintoresca*, és l'única que tenim d'aquest artista. Presentava alguns aixecaments de pintura sobretot a la zona inferior; el restaurador, després de la neteja integral, ha fixat les escates i aixecaments, ha retocat les pèrdues amb criteri mimètic, com fem sempre, i un cop envernissat mate, hem canviat el marc daurat que havia tingut sempre per un marc vitrina per garantir-ne la bona estabilitat, el control i la seguretat.

“Sagrada Família”, de Rafael Estrany

Restauració de Montse Puchadas, novembre de 2012. La Sra. Montserrat Alegre va fer donació al Museu de Montserrat del quadre *Sagrada Família*, de Rafael Estrany, pintat a l'oli sobre fullola sense capa de preparació, de 100 x 120 cm. L'estat de conservació en general era dolent, agreujat pel fet que la fullola s'havia corbat i, amb el temps i l'escalfor, una part de la capa pictòrica s'havia adherit al vidre. La restauració ha consistit, en un primer moment, en alliberar la pintura del vidre i del marc, i procedir tot seguit a una neteja a fons de la brutícia superficial acumulada i dels vernissos oxidats, tractament del suport contra els xilòfags i reparació dels forats que aquests havien provocat. La textura de la massa pictòrica és gruixuda i presentava molts empastaments. Ha calgut, després de la neteja, reparar les nombroses pèrdues causades pels forats dels xilòfags, pel moviment del suport i encara per l'adhesió del vidre, estucant i reintegrant la capa cromàtica perduda amb tècnica “il·lusionista”. S'ha aplicat un vernís Dammar, que proporciona un acabat setinat. També ha calgut corregir la forma poc respectuosa d'unir el quadre amb el marc, eliminant les puntes que danyaven el suport i tornant a muntar el quadre de forma correcta.

Tercer curs d'estiu del MDM

“Les exposicions temporals: programació, muntatge, difusió. Viabilitat”

Raül Maigí i Liliana Costa
MDM

El Museu de Montserrat va organitzar del 4 al 6 de juliol d'enguany la tercera edició del curs d'estiu, una iniciativa que any rere any es va consolidant en la programació de la nostra institució com un espai de formació i d'intercanvi amb professionals del sector del patrimoni i la gestió museística i també amb estudiants. Aquesta vegada el curs va ser convocat amb el següent tema: *Les exposicions temporals: programació, muntatge, difusió. Viabilitat*. La primera edició del curs (2010) va tractar la restauració de paper i la segona (2011), el moviment d'obres d'art. Aquesta vegada volíem reflexionar sobre les motivacions que duen els museus a organitzar les mostres temporals, i sobre els beneficis que aquestes aporten a la mateixa institució i a la cultura del país. Ens interessava també escatir el procés concret de producció a partir de les experiències dels professionals més acreditats, des que sorgeix la idea fins a l'execució final i la incidència en el públic i en la premsa. Aquest plantejament calia inserir-lo en els condicionants econòmics actuals, i cercar sempre camins de viabilitat per assolir un equilibri entre la qualitat de l'exposició i les possibilitats de tirar-la endavant.

Van participar en aquest curs més de 60 persones, amb presència de reputats especialistes procedents de prestigioses

institucions d'arreu de l'Estat espanyol. La valoració que en van fer els assistents va ser absolutament positiva (tot i que sempre hi ha aspectes a millorar), la qual cosa ens encoratja a seguir contribuint, en aquesta línia, a fomentar l'aprenentatge i l'intercanvi d'idees i d'experiències sobre la tasca dels museus en el marc d'uns dies de convivència a Montserrat, fet que els assistents ens agraeixen molt.

En la primera jornada, l'escriptor i crític d'art **Daniel Giralt-Miracle**, membre del consell assessor del MDM, va obrir el cicle amb una conferència sobre la feina del comissari: *Pensar i articular una exposició*. Giralt-Miracle, que atresora una reputada trajectòria en el sector, va basar la seva intervenció en el projecte de l'exposició *Gaudí: La Sagrada Família de Barcelona: Art, Ciència, Espiritualitat* al Braccio di Carlo Magno, a Ciutat del Vaticà, i a partir d'aquesta experiència va desgarrar la seva conferència de com cal dissenyar i distribuir els continguts de l'exposició sempre en funció de l'espai disponible i dels materials seleccionats.

Amb aquesta intervenció es va obrir el primer bloc del curs, centrat en la programació, el comissariat i el disseny. A continuació va dissertar l'escriptor i poeta **Àlex Susanna**, actual director adjunt de l'Institut Ramon Llull, que va abordar el tema de la programació d'exposicions temporals, fent referència a les previsions i als continguts que cada institució desitja oferir al públic. En aquest cas, Susanna va fer una mirada al passat més recent per glossar la seva tasca al capdavant de l'antiga Fundació Caixa Catalunya, i va fer un repàs exhaustiu de com s'havien cuinat a nivell intern algunes de les exposicions internacionals d'altíssima envergadura que ell mateix havia organitzat a la Pedrera els darrers anys.

En consonància amb les directrius del comissari, en qualsevol exposició temporal hi intervé també el dissenyador. L'escenògraf i dissenyador d'exposicions **Ignasi Cristià** va fer-nos una dissertació molt amena també a partir de les seves experiències. Ens va explicar la manera pràctica i concreta de resoldre

els reptes que planteja cada mostra, i ens oferia diferents alternatives per facilitar al públic la comprensió dels continguts, i sense haver d'alterar excessivament el pressupost disponible. Cristià ens va ensenyar la manera de fer interactuar disciplines tan diverses com són les arts plàstiques, el teatre i l'arquitectura, i com els conceptes escenogràfics es poden aplicar a una instal·lació artística estàtica.

El segon bloc del curs el dedicàvem a la coordinació i el muntatge d'exposicions temporals i el va encetar **Susana López**, Cap de l'àrea de Registre d'obres d'art del MNAC, que ens va explicar el que ella fa en el seu departament i també el que es fa en aquest àmbit en els grans museus. A partir del programa informàtic Museum Plus, d'ús generalitzat a Catalunya en la gestió interna de les col·leccions, Susana López va insistir en la importància que té un registre acurat al moment d'organitzar exposicions. En tot moment cal mantenir un control sobre la ubicació i conservació de les peces, sobre els processos de transport i embalatge, sobre les restauracions, si és que han calgut, sobre la seva ubicació concreta d'acord amb el disseny de l'exhibició i encara sobre el calendari per tal de coordinar tots els equips professionals que intervenen en l'esdeveniment expositiu. Ens va posar exemples molt concrets de casos que requerien la intervenció de diferents equips d'especialistes per tal de solucionar el trasllat d'obres des de la seva ubicació original fins a la sala d'exposició, fet que de vegades pot suposar un gran enrenou.

Charo López, directora de projectes culturals de la Fundación Banco Santander de Madrid, ens va explicar, des de la seva llarga experiència en aquest camp, un conjunt de qüestions pràctiques que cal tenir en compte en els muntatges d'exposicions, com ara el condicionament de la sala, el control mediambiental, el muntatge i els problemes de conservació i seguretat. Charo López va posar de manifest moltes especificitats en què l'espectador potser mai no s'hi fixa, com ara la necessitat d'adaptar espais, de preparar pavimentacions especials per a determinades obres, de disposar de vitrines climàtiques i de seguretat per a determinades peces. I encara va insistir en la importància del tractament especial de la llum que requereixen algunes obres i en la necessitat de disposar de personal especialitzat, imprescindible durant tot el muntatge.

La classe més dinàmica i pràctica del curs, la va protagonitzar **Toño Sainz**, col·laborador habitual del Museu de Montserrat. La seva xerrada versava sobre la il·luminació de les exposicions, àmbit en el qual és un gran especialista, i va ser molt ben valorada pels assistents, que van poder interactuar amb els materials que Toño havia instal·lat. La il·luminació és un factor clau per a l'èxit d'una exposició. El tècnic ha de saber atorgar la llum adequada per a cada peça, no només per a la seva correcta conservació sinó també perquè l'espectador la pugui gaudir en les millors condicions i en harmonia amb el conjunt

de la instal·lació. Toño Sainz va desplegar un conjunt de focus i filtres, i va realitzar diferents demostracions que va mostrar després *in situ* a l'exposició temporal *Donacions 2000-2012* del MDM, que ell mateix havia il·luminat.

El tercer bloc del programa tractava sobre comunicació i difusió d'exposicions temporals. El van obrir **Imma Mora i Mònica Muñoz**, cap de difusió i cap de premsa respectivament del CCCB, que van raonar l'estructura que aquesta institució dedica a la difusió, i van relatar les estratègies comunicatives que segueixen de forma habitual per comunicar els esdeveniments que genera l'entitat, especialment pel que fa referència al contacte amb els mitjans de comunicació. Sempre a partir de llur experiència al CCCB, Imma i Mònica van destacar la necessitat d'ajustar tant com és possible les accions que porten entre mans, especialment en els temps de crisi actuals, i van subratllar la diversificació de canals que tenim a l'abast, sense oblidar les noves tecnologies i les xarxes socials.

Ana Moreno, responsable de l'Àrea d'Educació del Museo Thyssen-Bornemisza de Madrid, i **Ana Cela**, cap de publicacions i botiga del mateix museu, ens van parlar de les activitats complementàries que acompanyen les exposicions temporals, com són les visites guiades, les visites escolars, els tallers, les taules rodones, l'organització de conferències, concerts, projeccions, etc. Una exposició temporal com cal acostuma a generar, a més, l'edició de publicacions de catàlegs, tríptics, fulls volants, adhesius, etc. i encara altres objectes que ens serveixen de *souvenirs* o de regals commemoratius de l'exposició i que forneixen un bon material per a la botiga del museu i que poden significar una bona ajuda econòmica per sufragar l'exposició temporal. Ens van complaure enormement els seus comentaris que lloaven la disposició i continguts de la botiga del nostre museu, i la seva ubicació en la zona de pas d'entrada i de sortida de l'edifici.

A la taula rodona amb què vam concloure les jornades els ponents convidats van coincidir a posar en evidència les dificultats que tenen actualment els centres museístics per generar

activitats de rellevància com són les exposicions temporals d'alt nivell, a causa de la crisi econòmica. Hi van participar **Eva Buch**, directora del Museu del Gas de Sabadell; **Josep Corredor-Matheos**, crític d'art; **Ana Moreno**, cap del departament didàctic i de difusió del Museu Thyssen; **Lluís Bagunyà**, cap de contractació i relacions institucionals del Museu Picasso de Barcelona; i **Josep M. Herms**, director de l'empresa Play Media. Era veu comuna que el context actual no tenia res a veure amb el de fa uns anys, i que calia compartir recursos. Constataven encara la proliferació de centres d'interpretació i petits museus que en les circumstàncies actuals són difícils de mantenir. Com s'havia fet després de cada sessió, els assistents van tenir l'oportunitat d'intervenir i fer preguntes als ponents, propiciant un diàleg molt enriquidor.

Els participants al curs d'estiu 2012 —que van rebre el corresponent certificat acreditatiu signat pel director del MDM, Josep de C. Laplana— van disposar de tres dies de formació intensa, amb visita guiada al museu inclosa. Molts d'ells van optar per allotjar-se dues nits a Montserrat, i els àpats i les passejades vespertines —a Montserrat el dia s'acaba a les set del vespre— propiciaven magnífiques ocasions per intercanviar experiències i fer coneixences entre els assistents, que compartien els mateixos interessos. Les jornades, a més, van tenir un ampli seguiment a través de les xarxes socials, a Facebook i Twitter.

Des del museu, no cal dir-ho, ja hem començat a treballar en el curs de l'estiu que ve, a partir de l'enquesta de valoració que van contestar els participants. Gràcies a tots!

El turisme de Rússia al Museu de Montserrat

Entrevista a Tatiana Rashídova

Tatiana Rashídova és una senyora nascuda a Taixkent, capital de l'Uzbekistan, que fa tretze anys que treballa a Montserrat i que finalment ha aterrat al Museu com a recepcionista sobretot dels visitants russos. Té estudis superiors de filologia russa i, a més de la feina al nostre museu, li han encomanat unes classes elementals de rus per ajudar el personal de Montserrat a atendre el gran col·lectiu de turistes d'aquelles terres. Des que la Tatiana treballa al Museu hem notat una més gran comunicació i fluïdesa amb aquest tipus de públic. Tatiana ens mira amb els seus ulls blaus i fa un gest de sorpresa com volent dir: "No serà tant!"

Tatiana, nosaltres veiem grups de russos que parlen amb tu, que riuen i que et fan preguntes, però no sabem com són. Com ens els descriuries?

No us penseu que els turistes que visiten Montserrat des de Rússia són gent especialment rica, no pertanyen a les classes opulentes, sinó que més aviat són gent de classes mitjanes però amb un cert poder adquisitiu, com demostra el fet d'haver-se pogut pagar un viatge tan llarg i unes vacances a l'estranger. Fa uns anys els russos que ens visitaven eren els rics de grans ciutats molt obertes a Europa, com Sant Petersburg o de Moscou, però darrerament el turisme europeu o a la costa catalana s'ha popularitzat molt i entre els visitants russos actuals predominen de molt les classes populars que comencen a estar una mica acomodades. Els meravella poder dir als amics i veïns que han fet vacances "a Barcelona".

Tatiana, tu vens de la República centreamericana d'Uzbekistan. Venen a Montserrat persones d'aquestes repúbliques asiàtiques que pertanyen a Rússia?

La veritat és que he trobat molt pocs paisans meus que visitaven Montserrat. En canvi, d'un temps ençà ens visita un sector molt important de russos que provenen de la zona de Sibèria. El fet d'estar tan lluny, i d'haver mantingut les seves profundes arrels identitàries russes, el viatge al Mediterrani i a Catalunya els produeix una gran satisfacció. Són russos que han tingut poc contacte amb Occident i que estan més a prop del Japó que d'Europa, però culturalment són molt russos i el contacte amb aquesta terra, amb el clima i amb la gent els sorprèn i els agrada moltíssim.

Entre la gent que parla amb tu veiem pocs jubilats...

Sí, a Rússia, els més delerosos de viatjar i de conèixer uns altres mons són gent jove, parelles, i matrimonis joves que viat-

gen amb els seus fills. Penseu que a Rússia tothom ha passat per una escolarització molt forta i la gent té ganes de veure en directe aquells fets culturals que els havien explicat però que ells mai no han vist, de manera que així que poden fan les maletes i viatgen. Es queixen que tota la informació del museu estigui només en català, castellà i anglès, ja que gairebé tots són monolingües i només els més joves saben una mica d'anglès.

I abans de venir a Montserrat, en coneixien alguna cosa?

En general, els turistes russos busquen la platja i conèixer la gent del Mediterrani. De Montserrat, n'han sentit parlar alguna vegada però no és el motiu del seu viatge. Si estan allotjats a Salou i els ofereixen un paquet d'excursions que inclou Montserrat, gran part d'ells s'hi apunten per l'afany de conèixer el país i la seva cultura per fer comparances amb la seva. Penseu que a Rússia hi ha molts monestirs i centres religiosos! De Montserrat, els sorprèn gairebé tot. N'admiren l'ordre, la netedat i la bona organització. La majoria passen a besar o a tocar la imatge de la Mare de Déu i després fan comentaris de les diferències i semblances que troben entre la religió d'aquí i la d'allà. Els comentaris que sento ordinàriament són molt bons.

De la visita a Montserrat i l'estada a casa nostra s'emporten alguna idea del que és Catalunya?

Els turistes russos no coneixen gaire cosa de Catalunya, pràcticament només el Barça. Això sí, coneixen la ciutat de Barcelona, sobretot d'ençà dels Jocs Olímpics de 1992. Curiosament els noms que els sonen referents a personatges catalans únicament són artistes. Han sentit a parlar de Gaudí, saben que Picasso està molt relacionat amb Barcelona i coneixen també Dalí, com a gran pintor i personatge estrafolari.

Per tant, quan visiten el Museu de Montserrat almenys ja coneixen els noms d'aquests dos artistes. Quina idea treuen després de la visita al museu?

Els agrada molt. No s'ho esperaven. Per a molts d'ells ha estat una ocasió única d'entrar en contacte amb l'art europeu. Havien sentit a parlar d'impressionistes però no n'havien vist cap, fora dels de Sant Petersburg i Moscou. Miren amb sorpresa els noms d'uns pintors catalans que no coneixien i els comparen amb les il·lustracions que sortien als seus llibres de text quan estudiaven la literatura europea. Molts diuen que quan tornin amb els seus amics visitaran un altre cop Montserrat i el museu, ja que tenen la impressió de no haver tingut prou temps.

I què diuen de la nostra exposició d'icones, Phos Hilaron, majoritàriament russes?

Aquesta és una altra sorpresa agradable que s'emporten de la visita al museu. Els estranya de veure icones en un museu occidental integrades al costat de pintura i escultura absolutament profanes. Es pregunten si és que les valorem igual que la

resta de peces del museu. Volen saber com han arribat fins a Montserrat i les circumstàncies d'adquisició d'aquestes obres i, sobretot, expressen agraïment, que estiguin exposades a tot tipus de visitants. Ells ho consideren un honor.

Tatiana, tu que parlen amb ells, creus que el nombre de visitants russos anirà en augment o que aquest fenomen és passatger?

Jo crec que es mantindrà i que encara augmentarà més, però tot depèn de les ofertes turístiques que els hi facin. Sovint consideren un greuge les taxes turístiques que actualment aplica l'administració pública, però les perspectives no són dolentes, almenys pel que respecta a Montserrat.

Coses que passen

Comiat de la conservadora en cap del MDM, Eva Buch

L'estiu va començar amb l'ensurt que Eva ens deixava. Se n'anava a dirigir el Museu del Gas de Sabadell. Ens va doldre però al mateix temps vam com-

prendre totes les seves raons personals i professionals. A més, per a nosaltres ha estat una satisfacció que Eva hagi crescut en experiència al MDM i que aquest creixement hagi estat reconegut per institucions tan solvents com la Fundació Gas Natural Fenosa. El comiat, el 29 de juny, va ser emotiu i no hi va manca alguna llagrimeta. Amb la partença d'Eva, nosaltres també hem hagut de créixer. La feina que feia Eva ens l'hem hagut de repartir, amb el benentès que des de feia unes setmanes hàviem contractat Raül Maigí temporalment. En el moment del repartiment, li ha caigut la feina d'auxiliar de direcció.

Novetats al web del MDM

Els darrers mesos hem incorporat algunes novetats al web del Museu de Montserrat. Una de les més destacades és l'apartat d'*Actualitat*, en el qual us oferim periòdicament informacions relatives al museu. És una manera àgil de completar i ampliar el contacte amb el nostre públic que ja tenim habitualment mitjançant les xarxes socials (Facebook, Twitter i

Pictify) i la resta de webs de Montserrat. En l'àrea d'*Actualitat*, però, les notícies estan més desenvolupades i sovint també inclouen enllaços que permeten ampliar la informació. Un altre canvi ha estat en la portada del web, on hem afegit una fotografia de l'exterior del MDM com a benvinguda al visitant, a banda de dos enllaços ben visibles que condueixen ràpidament als apartats d'*Actualitat* i d'*Exposicions temporals*. També hem incorporat a l'àmbit de *Col·leccions* les icones orientals, *Phos Hilaron*, que tenen un espai propi al museu. Mentre escrivim aquestes línies estem a punt d'enllestir una nova presentació més amena de l'*Històric* d'exposicions del museu, a més de la versió completa del web en castellà, que aviat estarà activa. La primera meitat de 2013 esperem poder tenir en línia també la versió en anglès. Gràcies per seguir-nos!

www.museudemontserrat.com

Bernardo Laniado-Romero ens fa una visita oficial que esdevé molt amical

El Museu de Montserrat sempre ha tingut una relació privilegiada amb el Museu Picasso de Barcelona. En prendre possessió el nou director, Bernardo Laniado-Romero, de seguida es va posar en contacte amb nosaltres per fer-

nos la visita oficial. Bernardo és d'origen equatorià i format als Estats Units i a Londres. Havia sentit a parlar de nosaltres però no ens coneixia més que de referències i epistolament. Finalment, el 29 d'agost ens vam conèixer personalment i el nostre museu, i també la nostra manera *peculiar* de funcionar. Immediatament es va crear *feeling* i ganes de fer coses en comú a més dels préstecs d'obres als quals ja estem habituats.

Cordial visita de Gabriele Accornero

En una conversa d'Enzo Bianchi del monestir de Bose (Itàlia) amb el P. Abat de Montserrat, va sortir la iniciativa d'una col·laboració entre el Centre Cultural del Forte di Bard, a la Vall d'Aosta, i el Museu de Montserrat. Això es va començar a concretar en la visita que ens

va fer el passat 6 de setembre a Montserrat Gabriele Accornero, que dirigeix aquesta institució que per a nosaltres era desconeguda. És molt possible que d'aquestes primeres converses nostres surti algun esdeveniment d'alta envergadura, com a nosaltres ens agraden, ja que el lloc és espectacular, al bell mig dels Alps i fronterer amb Suïssa, i les instal·lacions i el personal, magnífics.

Simulacre organitzat per l'àrea de Seguretat de Montserrat

El sr. Jesús Alcantarilla, director de Seguretat de Montserrat, cada any ens organitza un simulacre d'emergències a fi de sensibilitzar i ensinistrar el personal del MDM, que va

començar amb una sessió teòrica. Aquest any, es tractava de fingir un conat de foc en un quadre elèctric. Se suposava que hi havia força fumera i que feia olor de cremat. El personal va haver de posar-se les mascaretes i es va procedir a fer els avisos pertinents d'incendi, comprovació de la zona, confirmació, evacuació de la gent i solució de l'emergència fins que el director en decreta la fi. Tot plegat, en un temps de deu minuts. Els tècnics que dirigien l'operació ho van considerar un èxit.

Poc a poc anem tornant a la normalitat

Les obres de pavimentació de les places de Montserrat ens van obligar a tancar els espais del museu que corrien perill de veure's afectats. Tot i que encara en queden dos de tancats n'hem recuperat tres i les escales grans i això ens ha permès refer el discurs museístic amb els quadres que havíem retirat i

fer alguns canvis que milloren l'exposició permanent. Aprofitant aquest moviment de peces hem restituit a la secció d'arqueologia del món antic dues peces egípcies molt delicades que necessitaven una protecció especial. La barqueta egípcia de fusta policromada (Imperi Mitjà, 2040-1786 a.C.) i la tauleta de Tamiu,

cantora d'Amon (Època ramèssida, c. 1292-1069 a.C.) junt amb la figura d'Osiris de fusta estucada i pintada de Baixa Època les hem pogut col·locar en dues vitrines de conservació que, a més, permeten una visió més directa.

Amics que ens han deixat

La vida és així, uns arriben i altres se'n van. Des del mes de maig fins ara hem rebut la notícia de la mort de persones notables que ens han afavorit i que ens estimàvem. Esmentem en primer lloc **Miquel Plana** d'Olot, pintor, gravador i editor, que va morir el passat 21 de maig. Ens visitava sempre que pujava a Montserrat i sempre ens portava les seves darreres produccions artístiques. Era un home que es feia estimar. El 7 de juny ens va deixar **Ignasi Mundó i Marcet**, nebot del mai oblidat P. Abat Marcet, i que en temps del P. Abat Escarré va col·laborar en la decoració de molts àmbits de Montserrat. Una altra pèrdua és la de l'escultora **Lluïsa Granero**, ben representada en la nostra col·lecció. Encara recordarem el Dr. **Joan Bassegoda i Nonell**, director de la Càtedra Gaudí, que seguia de gust les vicissituds del nostre museu i que ens animava a seguir endavant; va morir el passat dia 30 de juliol.

Amics que triomfen

Ens hem alegrat molt en saber que el nostre amic Juan Manuel Bonet ha estat nomenat director de la Casa Cervantes de París, que Josep M. Trullén, assessor del MDM, actualment és director del Museu Frederic Marès de Barcelona, i que el Dr. Joan Bassegoda Hugas, també assessor del MDM, ha llegit el seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Belles Arts Sant Jordi de Barcelona i que el discurs de resposta ha estat a càrrec del Dr. Francesc Fontbona de Vallescar que, a més d'amic, també és assessor de primera hora del nostre museu.

El Propileu, a Serra d'Or

Els amics de *Serra d'Or* ens han sorprès amb un article del periodista Jaume Fabre dedicat tot ell al nostre Propileu. Descriu els continguts habituals de la revista, n'informa del seu abast i orientació i, sobretot, remarca la importància d'editar en paper de cara a les hemeroteques i als amics que els agrada tocar allò que llegeixen. No ens ho esperàvem i ho hem agraït.

El Llibre de registre. Les últimes donacions

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Tres quadres de Laurent Jiménez-Balaguer

Aquest artista català de L'Hospitalet (1938) però resident a París de fa molts anys, en fer la seva exposició *L'emergència del signe* a la Fundació Vila Casas aquest estiu, ens va cridar perquè triéssim tres obres seves entre les més importants perquè les volia donar al Museu de Montserrat. Ens vam entendre de seguida però per assegurar-nos vam demanar l'opinió dels especialistes Albert Mercadé

i J. Corredor-Matheos. Poc després van arribar a Montserrat aquests tres quadres de grans dimensions: *Reveil de l'esprit*, 1962, 118 x 99 cm.; *Camins paral·lels*, 1990, 195 x 160 cm.; i *D'infini à infini*, 2011, 150 x 195 cm.

"Metamorfosi" de Charo Mur

Charo Mur és una pintora simbolista, surrealista, onírica i gairebé tan mordaç i irònica com el seu amic Antonio Beneyto, que ens la va presentar al Museu de Montserrat aquest estiu. Ens va regalar la seva obra *Metamorfosi*, 2012, 61 x 30,5cm.

Un tapís antic

El 22 d'octubre l'equip tècnic del MDM es va desplaçar a Sant Cugat del Vallès a recollir un tapís que sembla del segle XVI-XVII que ens va donar la Sra. Antònia Sala, vídua d'Agustí Soler de

Murillo. És una peça de dimensions considerables (258 x 321 cm.) que haurem de fer estudiar.

Donació de D. Leopoldo Gil Nebot

El 23 d'octubre l'arquitecte i acadèmic D. Leopoldo Gil Nebot va fer donació oficial davant del P. Abat d'un quadre que havia pertangut a la prestigiosa col·lecció de Pere Gil Babot. És un retrat del Papa Climent X atribuït, o bé còpia del taller, a Giovanni Battista Gaulli, *Il Baciccia* (Gènova, 1639 - Roma, 1709).

La “Sagrada Família” de la Sra. Dolors Alegre

És una obra molt tendra i agradable que, segons la donant, va ser un regal de noces que van rebre els seus pares. Es tracta d'un oli sobre fullola de 100 x 120 cm. obra de Rafael Estrany (Mataró, 1884 - Barcelona, 1958). La data 1944 escrita per l'autor al dors ens indica que és una obra tardana, però que sintonitza perfectament amb l'ambient artístic del neorealisme de la immediata postguerra. Va arribar en un estat molt deficient i ha precisat una restauració laboriosa.

“Noies al balcó”, d'Alfred Figueras

Fa uns mesos, la Sra. Clàudia Figueras ens va fer arribar el desig que el seu pare, el pintor Alfred Figueras (1898-1980), tingués una obra important al Museu de Montserrat. En teníem una natura morta i la Sra. Clàudia ens ha proporcionat aquesta *Noies al balcó* (1932), que ella tenia a casa i que s'estimava molt. Figueras pertany a l'estol

de pintors de la Generalitat Republicana, exiliat a l'Algèria francesa, un pintor nostre molt significat de la pre-avantguarda. Evidentment, amb aquesta donació, la presència de Figueras assoleix més rellevància en el nostre museu.

“La Porte de l'Enfer (Dante)”, de Didier Gasc

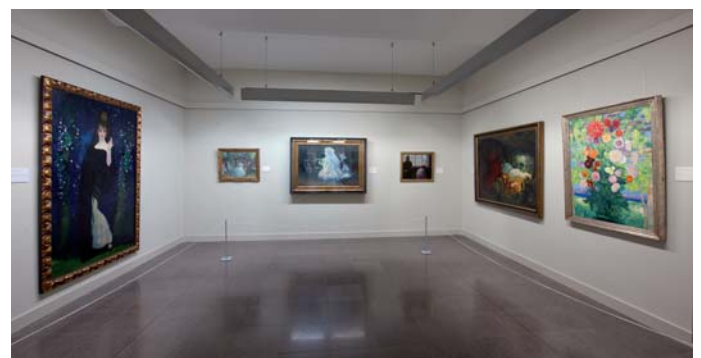
El Museu de Montserrat coneix Didier Gasc des dels anys 80 quan exercia de conservador al Museu Goya de Castres. És museòleg però també artista especialitzat en gravat i obra gràfica, a més d'altres tècniques. Actualment s'ocupa de la conservació del fons d'art del BBVA a Madrid. No fa massa va exposar a Portugal una obra important inspirada en *La Divina Comèdia* de Dante que l'autor ha donat

al MDM i que ha titulat *La Porte de l'Enfer*, 250 x 180 cm., de tècnica mixta (oli, làtex i altres objectes de fusta i ferro), datada el 8 del 08 de 2008. Va arribar a Montserrat el proppassat 20 de novembre.

Dues noves obres d'Anglada-Camarasa

Ens va costar molt prestar l'*Acadèmia neocubista* de Dalí al Museo Reina Sofía de Madrid ja que aquesta obra ja ha estat diverses vegades a la *Villa y Corte* i està més fora que dintre de casa. Però el Sr. Borja-Villel ens va insistir tant i el considerava tan imprescindible que vam accedir a la seva petició i ell va correspondre-hi prestant-nos dos quadres d'Anglada-Camarasa de la col·lecció del Reina Sofía. Ens va semblar bona la proposta puix que es tractava de dues peces significatives en la producció de l'artista. Les obres són *La gitana de les magranes* (c. 1904), oli sobre tela 114,5 x 147,5 cm. i *Retrat de Sonia de Klamery, comtessa de Pradère* (1913), oli sobre tela, 188 x 126 cm. Si ens visiteu les podreu veure al costat dels nostres quadres d'Anglada. Valen la pena!

La restauració de la col·lecció Vilabella de teixits coptes

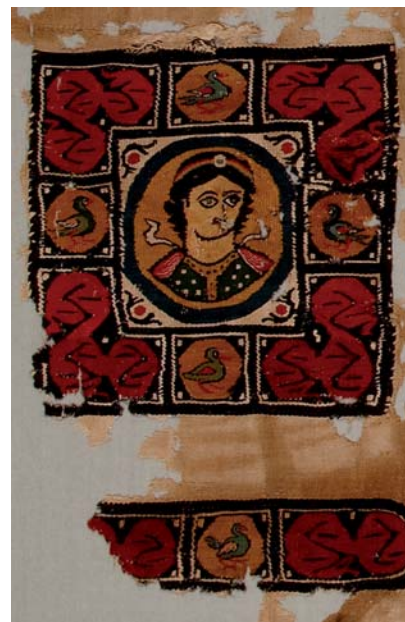
Montse Marín
MDM

El passat 29 de juny, després d'un llarg i acurat procés de restauració al Instituto del Patrimonio Cultural de España, a Madrid, va tornar al Museu de Montserrat la fabulosa col·lecció de teixits coptes Ramon Soler Vilabella. El nostre amic i assessor Lluís Turell, que està ja a punt de presentar la seva tesi doctoral a la Universitat de Barcelona, que tracta l'estudi històric arqueològic d'aquests materials, ha estat el delegat del MDM que ha seguit detalladament tot el procés de restauració.

La col·lecció que va aplegar l'enginyer tèxtil Ramon Soler Vilabella va arribar en una gran part al Museu de Montserrat l'any 1999 de mans de les vídues de dos dels seus fills. La importància d'aquests materials, a més de la inherent a cadascuna de les peces, rau en el fet que en sabem la procedència ja que tota la col·lecció és fruit del patronatge de Soler Vilabella envers les campanyes arqueològiques d'Albert Gayet a la necròpolis d'Antinoè (Egipte) dels anys 1907 i 1908. Els teixits són part dels materials que es van obtenir en aquestes excavacions, provinents d'aixovars funeraris de les necròpolis coptes catalogades entre els segles IV i XII.

El conjunt es compon de 36 peces, entre les quals destaquen tres túniques d'adult senceres, dues d'infant, més la meitat frontal d'una altra túnica infantil brodada. Les peces més grans, però, són fragments de xals i estovalles que es van reutilitzar com a sudaris. En alguns casos les benes de l'amortallament han deixat la seva marca indeleble sobre la peça. La grandària d'aquestes peces constitueix un fet ex-

traordinari que les enriqueix amb un interès afegit, puix que ordinàriament la majoria de teixits coptes que abunden a museus i col·leccions són petits fragments adquirits en els negocis d'antiquaris egipcis o internacionals.

L'interès envers els teixits coptes de la Vall del Nil va esdevenir un fet cultural de gran impacte a partir de l'Exposició Universal de París de 1900, quan foren exposades les troballes obtingudes des de 1896 en aquestes excavacions a Antinoè. Des d'aleshores, aquestes peces tèxtils van convertir-se en objectes altament cobejats per col·leccionistes i museus.

Ateses aquestes circumstàncies que conferien un elevat interès al conjunt de peces coptes del Museu de Montserrat, i constatant el mal estat de conservació en què es trobaven ja que mai no havien estat cuidades segons els paràmetres de conservació actuals, la Sra. Blanca Santamarina va proposar la possibilitat de restaurar-los al Instituto del Patrimonio Cultural de España, en el qual ella tenia un càrrec directiu.

Inicialment es va ocupar de la direcció tècnica de la restauració la sra. Pilar Borrego. El procés es va iniciar l'any 2008 i ha finalitzat aquest any després de diferents fases: desinsecció, presa de mostres per identificar materials, neteja, eliminació de deformacions o consolidació del teixit sobre suport i consolidació de les llacunes, entre altres processos. L'equip de restauradors ha prioritzat en tot moment la conservació del teixit, respectant l'original i les intervencions antigues que en ocasions presentaven per sobre de qualsevol interpretació estètica de les zones perdudes. Així mateix, s'ha procurat dotar el conjunt de l'estabilitat necessària que en permeti la correcta manipulació, l'emmagatzematge i la propera exposició al públic, tot i la fragilitat del conjunt.

Des del MDM estem treballant per poder oferir aquesta exposició a finals de 2013, coincidint amb una reunió de treball d'un equip d'especialistes a Montserrat. Mentrestant us en fem un petit tast, acostant-vos dues de les peces, que segur us despertaran les ganes de gaudir de la col·lecció al complet.

Cal fer notar que tota la informació recollida en aquest article ha estat extreta dels informes que acompanyen als teixits, molt complets. Cadascun d'ells recull la informació tècnica sobre els materials i sobre les intervencions efectuades en cada cas i incorpora informació històrica que els contextualitza. Les autores dels informes dels dos exemplars escollits queden citades a continuació.

Teixit copte TCMDM1

Tal i com es reflecteix en l'informe de restauració que l'acompanya, realitzat per Estrella Sanz Domínguez, aquest teixit restaurat entre abril i setembre de 2009 és possiblement un fragment de xal reutilitzat com a teixit funerari i es pot datar entre els segles V i VI. Està realitzat en lli

de color cru en el teixit base i incorpora llana en la ornamentació feta amb motius de tapisseria. Els motius decoratius corresponen a una tipologia establerta en la decoració de teixits coptes com a *tabulae* (composició ornamental quadrangular) i *gammulae* (composició angular de motius ornamentals).

Es tracta d'una tipologia decorativa emprada a partir del segle V que es caracteritza per la utilització de motius hel·lenístics amb grups de cromatisme contrastat de colors purs i amb un contornejat en negre, fins i tot a les figures, que apareixen representades amb ulls molt grans i oberts i un gest rígid i primitiu.

La decoració central de la peça presenta una composició quadrangular (*tabulae*) en què la figura queda emmarcada per una forma oval en color groc perfilada en blau. Entorn a ella es disposen motius vegetals en vermell que s'alternen amb motius animals.

Aquests animals representen diferents ocells en tons verds i blaus amb les potes i el bec en vermell emmarcats en un cer-

cle de color groc. Les imatges representades en aquestes *tabulae* corresponen probablement a les figures de Dionís i la seva esposa Ariadna. És molt freqüent l'aparició d'històries i figures mitològiques adaptades al llarg dels primers anys del cristianisme que s'assimilen a la història i figura de Crist.

Teixit copte TCMDM 6

Correspon a un fragment de túnica d'adult utilitzat com a sudari, tal com s'indica en l'informe de restauració fet per Mónica Moreno García. Possiblement es tracti de la part davantera o de l'esquena d'una túnica.

És un teixit de llana de color groc realitzat segons tècnica de tapisseria, datat entre els segles VIII i X. El fet que sigui de color groc pot indicar que es tracta de la vestimenta d'un cristià ja que durant la dinastia

tulúnida (868-898) als cristians se'ls feia vestir de groc per distingir-se de la resta de la població. Conserva part dels baixos de la túnica rematats amb serrells de dos colors i també l'inici de l'escot. La decoració d'espatlles i coll es completa amb cordons gruixuts de llana de color vermell.

Està decorat amb dues franges verticals anomenades *clavi*, molt ornamentades. Al *clavi* de la dreta hi veiem representacions de rombes realitzats amb motius vegetals i medallons circulars que inclouen representacions d'animals i altres motius, enquadrant figures humanes de tres tipus diferents. Al *clavi* de l'esquerra s'alternen dos tipus de figures humanes amb lleons, llebres i ocells d'inspiració d'època faraònica.

La zona del pit queda també ornamentada

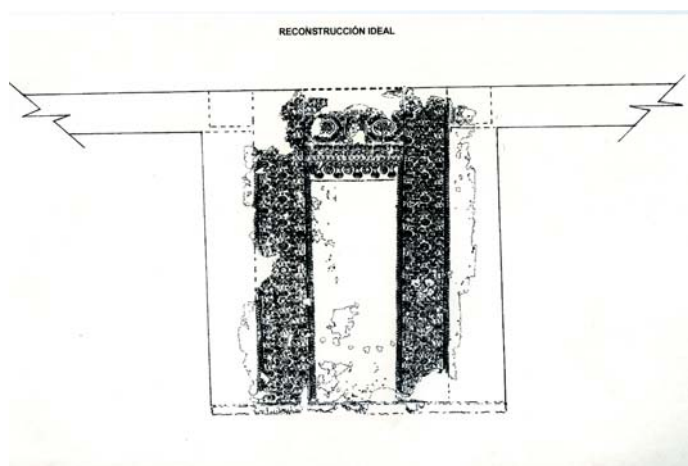

per tres franges horitzontals successives, separades entre si per una línia de dibuix. La primera, que és també la més estreta, presenta motius de fulles alternats amb grans gotes d'aigua. Sobre aquesta, a la segona franja, es troben figures representades amb dues indumentàries diferents, i podem diferenciar d'aquesta manera masculí i femení. L'última de les tres franges decoratives del pit té dos grans medallons que tanquen figures i entre elles veiem un motiu central, més estret, de forma hexagonal.

Com també queda ben documentat en l'informe de la peça, aquest tipus de túniques eren utilitzades tant per homes i dones com per nens i s'ajustaven a la cintura amb un cinturó. Bàsicament la diferència entre unes i altres estava en la longitud. Generalment eren realitzades en lli i incorporaven les decoracions en tapisseria de llana. Amb l'arribada dels grecs, l'ús de la llana es va generalitzar i les túniques teixides completament amb llana van ser molt freqüents. El teixit de les túniques acostumava a realitzar-se d'una sola peça, utilitzant tota l'amplitud del telar o bé teixint-se també d'una sola vegada però en tres peces que s'unien amb costures.

“El venedor de tapisos” de Marià Fortuny i el seu impacte bibliogràfic

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

L'obra de Fortuny *El venedor de tapisos* és reputada pels historiadors de l'art entre les millors obres del pintor en el seu gènere d'aquarel·lista i d'orientalista. Va arribar al Museu de Montserrat, procedent de la donació Josep Sala Ardiz, ja amb problemes tècnics de conservació, talment que el 1977, tres anys abans que no recalés la resta de la donació, el Museu ja va haver de fer front a una delicadíssima restauració i l'obra continua essent objecte de freqüents inspeccions. Per aquest motiu *El venedor de tapisos* va ser retirat de l'exposició permanent i és guardat a la reserva en condicions climàtiques i lumíniques molt controlades. Només surt a la llum pública en moments i en ocasions especials, com són les exposicions temporals, i sempre amb un tractament apropiat. Per aquest motiu m'ha semblat interessant parlar-vos d'aquest quadre que, tot i ser tan important, el nostre visitant difícilment pot veure. En redactar aquest article, naturalment he tingut en compte, com és lògic, els estudis monogràfics anteriors com els de Carlos González López i Montserrat Martí Ayxelà, i encara els de la benemèrita Mercè Doñate, als quals agraeixo la informació. La fitxa tècnica d'*El venedor de tapisos* és aquesta: aquarel·la amb tocs de guaix sobre paper, 59 x 85 cm. Signat i datat: “M. Fortuny / P (arís) 1870”. Número de Registre: 200.419.

El tema orientalista forma part integrant de l'univers mental i temàtic de Marià Fortuny des que va viatjar a l'Àfrica per treure notes sobre les gestes bèl·liques dels generals Prim, O'Donnel i Ros d'Olano. Algunes de les notes que l'artista va prendre al Marroc en els seus viatges de 1860, 1862 i 1865 li van furnir els materials no solament d'inspiració sinó també amb vistes a la composició del quadre de Montserrat. Com a exercicis previs o d'escalfament, l'any 1867 l'autor havia pintat a Roma una aquarel·la, de 30 x 20 cm, d'un mercader d'estofes i d'un admirador, que va regalar i dedicar al seu deixeble i amic Tomàs Moragas i coneixem encara una tinta aigüada de 20 x 27,7 cm, que Fortuny va regalar i dedicar al músic Llorenç Pagans que podem considerar també un dibuix previ per a la composició d'*El venedor de tapisos*. Carlos González i Montse Martí afirmen que Fortuny va començar aquesta aquarel·la a Roma, al seu estudi de Via Flaminia, entre 1868 i 1869, i que la va continuar i acabar el 1869 a París, a l'estudi de Jean-Léon Gérôme de la rue de Chaptal, tot i que no la va signar i datar fins al 1870, poc abans de la seva exposició a la Galeria Goupil de la Place de l'Opéra de París.

L'escena s'esdevé a un rudimentari i descurat carrer de Tànger. L'autor ha agafat com a tema la mostra i la comprovació

d'un teixit a un basar de catifes, tapisos i estofes, on un mercader, ajupit a l'interior de la seva cofurna sobre una catifa vermella, mostra una bella roba oriental. A la gelosia de l'esquerra veiem penjats alguns tapisos a la venda, mentre que a la dreta observem mitja la part d'una cuirassa de cuir pintat i un sabre amb una empanyadura, que és un cap africà, molt rar en el món islà-

mic. Tots aquests i altres elements exòtics que l'autor ha fet servir com attrezzo, les làmpares, gerros, atuells, el fanal, pertanyien a la col·lecció del seu estudi romà, que era un autèntic museu.

Veiem com dos músics ambulants, un damunt de l'altre, s'aboquen sobre l'estofa que els mostra el mercader. Un s'hi

acota per a tocar-la i comprovar-ne el *touch*; aquesta figura, mig tapada per la que té al darrere, porta una mena d'arpa o lira penjada a l'esquena, mentre que el seu company del davant porta un llaüt, i sosté amb la mà esquerra una vara per conduir la gasela ensinistrada que té al costat. A l'interior de la cofurna, un personatge dret contempla l'escena mentre fuma tranquil·lament el seu xibuc. Carlos González i Montse Martí identifiquen creuen veure-hi la cara de Le-grain, el model que treballava per a Henry Regnault i que també va posar per a les aquarel·les de Fortuny *L'encantador de serpents* (The Walters Art Gallery de Baltimore) i a *El Marroquí* (El Prado, Madrid), fetes a Roma el 1869.

Davant la gelosia de la dreta l'autor ha col·locat la figura d'un home de raça negra, nu de cintura cap amunt, portant una llarga espingarda sobre les espatlles, un sabre i una daga als dos costats de la cintura, a més d'altres additaments que li pengen davant les cames. Per a compondre aquesta figura, Fortuny hauria pogut fer servir les notes que va prendre del seu intendent i guia Ferragi, en el seu viatge a Tànger el 1962, al qual va retratar al pastel. Tanmateix, Carlos González suggereix que l'autor hauria pogut fer servir el model Bashî-Bazouk, que hauria pogut trobar al taller de Jean-Léon Gérôme a París. La posa de l'espingarda a l'esquena és molt comuna a l'obra de Fortuny i sovintaja en diverses escenes morunes, com és el cas del quadre de 1873 *El moro davant d'un tapis persa*, que es troba a una col·lecció privada a Mèxic, tan comú que Fortuny mateix es va fotografiar fent aquesta posa. Al costat esquerre veiem cinc gossos famèlics, que recorden els de l'aquarel·la de 1869 titulada *Amics fidels*, sempre segons Carlos González. El carrer tangerí continua per la part dreta del quadre amb una altra cofurna on un altre venedor estén la seva mercaderia.

L'obra de Fortuny exposada a la Galeria Goupil el maig de 1870 va suscitar un interès extraordinari. *Le tout Paris* va passar a veure-la. El nostre quadre portava el títol *Le marchand de tapis au Maroc* i es trobava acompanyat dels quadres de més envergadura del pintor: *La Vicaria*, *L'encantador de serpents*, *El cafè de les orenetes* o *Els Bibliòfils*, que representen el cim de l'obra, de

la fama i dels preus de Marià Fortuny. L'alta societat parisenca —Fortuny freqüentava els salons de Matilde Bonaparte i dels prínceps de Metternich— es va meravellar davant de l'art de Fortuny i va pagar per aquestes obres preus «que feien estremir el món», segons va dir Apel·les Mestres, un del personatges més conspicus i ben informats de l'art català del segle XIX. Théophile Gautier, poeta, novel·lista, fotògraf i crític d'art que exercia d'*arbitrer elegantiarum* en la brillant societat del Segon Imperi, va escriure sobre aquesta exposició al *Journal Officiel*, 19 de maig de 1870: “Le nom qui a été le plus souvent prononcé depuis quelques mois dans le monde des arts est à coup sûr celui de Fortuny... Une question que ne manquaient pas de s'adresser en se rencontrant les artistes et les amateurs était: 'Avez-vous vu les tableaux de Fortuny?' Car Fortuny est un peintre d'une originalité merveilleuse, d'un talent accompli et déjà sûr de lui-même,

quoique l'artiste ait à peine atteint la limite d'âge d'un élève concourant pour le prix de Rome. C'est une révélation inattendue, une explosion soudaine, pour Paris, du moins, que Fortuny n'a fait que traverser... Les artistes voyageurs et les élèves qui revenaient de la villa Medici parlaient bien d'un jeune homme admirablement doué et qu'ils regardaient comme très-fort, travaillant à Rome d'une manière fantastique et en dehors de toute influence d'école; mais le nom étranger qu'ils citaient n'étant soutenue d'aucune œuvre ne restait pas dans la mémoire. Le Mariage dans la vicaria de Madrid, le Charmeur de serpents, tableaux de chevalet; le Marchand de tapis au Maroc, le Cafè des Hirondelles, le Kief, aquarelles

d'une force de ton qui lutte avec l'huile, donnent une valeur incontestable au nom de Fortuny, et prouvent que les récits qu'on en faisait n'avaient rien d'exagéré».

Aquesta exposició de Fortuny a Can Goupil no va impactar només la classe opulenta i els acadèmics més conservadors. És molt il·lustrativa l'anècdota que va reportar Pere Inglada, treta del testimoni directe del gran crític d'art dels impressionistes, Théodore Duret (1838-1927), referent a l'exposició de Fortuny a París: «Un dia al taller de la rue de Rome, algú va dir que a can Goupil, el cèlebre negociant de gravats, hi havia una exposició de pintura de Fortuny... 'Anem-hi —va suggerir algú de l'alegre colla—, ens divertirem!'. Amb la maligna esperança de *rigoler* a despeses dels mestres famosos i enriquits. Anàrem a can Goupil... i afegia Duret, amb paraules que reproduïxo textualment, puix que restaren impreses a la meua memòria: *Et bien... on n'ha pas rigolé du tout... c'était de la peinture claire*».

Hi ha documentació bastant detallada de la venda d'*El venedor de tapissos* que ens il·lustra molt bé com anava el negoci. La dona de Fortuny, Cecília de Madrazo, en una carta adreçada al seu pare, Federico de Madrazo, des de París, el 19 d'abril de 1870, l'informava que tot i que Fortuny demanava per aquest quadre a Adolphe Goupil 15.000 francs, el marxant només li'n va donar 5.000. Tanmateix, per una altra font sabem que Goupil, va vendre aquesta obra en la comentada exposició per 20.00 francs a Mariano Murrieta, un opulent comerciant i banquer basc establert a Londres, i que va actuar de mitjancer Agnot, que a Londres assessorava Murrieta en afers artístics i al mateix temps a París era soci del negoci de Goupil.

A partir d'aquesta exposició, l'obra *El venedor de tapissos* va ser coneguda i citada abastament, però sobretot arran de la mort inesperada de Marià Fortuny, el 21 de novembre de 1874, al cim de la seva fama i només amb 36 anys d'edat, a l'allau de notes necrològiques surt citat bastant sovint el nostre quadre, bé que amb noms diferents: *Bazar de Tànger*, *Le marchand de tapis*, *Arabe appuyé sur un tapis* o d'altres semblants. El 1875 Goupil va editar l'àlbum de luxe *Oeuvres choisies de Fortuny reproduites en photographie*, on el nostre quadre va sortir reproduït per primera vegada. Segurament aprofitant la fama *post mortem* i la natural pujada de preus de Fortuny, Murrieta va vendre *El venedor de tapissos* a la Quilter Collection de Londres.

L'ambient eufòric i enaltidor del geni de Fortuny va romandre inalterat durant els anys 70 i tots els 80 del segle XIX. *La Ilustración Española y Americana*, que era el millor magazine i el més divulgat en llengua espanyola, reproduïa el nostre quadre al número del 8-IX-1877 a la pàgina 165 del suplement annex, amb el títol definitiu *El vendedor de tapices*.

En el context sociopolític de la Catalunya de la restauració borbònica després de l'ensulsiada del federalisme republicà, la figura de Fortuny va ser magnificada sistemàticament com a exemple de català universal i el millor artista modern d'una Catalunya que volia ser moderna per damunt de tot. L'escriptor tarragoní Josep Yxart i Moragas va ser el primer català a escriure una biografia documentada titulada *Fortuny. Ensayo biográfico-crítico*, il·lustrada amb els fotogravats de Goupil, Barcelona, 1882, on

esmenta el nostre quadre que titula *Bazar de tapices*. I cal esmentar encara els dos àlbums de l'obra de Fortuny profusament il·lustrats publicats a Barcelona: el de Salvador Sampere i Miquel, Llibreria Religiosa i Científica, 1880, i el del Francesc Miquel i Badia *Fortuny. Su vida y Obras. Estudio biográfico-Crítico*, editat per I. Torres, el 1887, amb 151 gravats i fototípies, que va ser premiat amb medalla d'or a les exposicions universals de Barcelona 1888 i de París 1889. En aquest últim el nostre quadre surt reproduït amb l'anotació equivocada de *Cuadro al óleo*.

Fora de Catalunya, els amics de Fortuny Charles Davillier i Charles Yriarte continuaven escrivint sobre l'artista i escampant-ne el bon nom. Amb vistes al comerç americà, Davillier fa traduir a l'anglès i va publicar a Filadèlfia, el 1885, el llibre *Fortuny, sa vie, son oeuvre, sa correspondance*, que el 1875 havia publicat a París, on el nostre quadre és esmentat entre les obres més importants. Yriarte, escriptor famós i amic i company de viatges de l'artista, publicà a París el seu *Fortuny* el 1886 i també esmenta el nostre quadre. El 1891 es va celebrar a Londres una exposició en la qual va figurar, per primera vegada des de la seva venda, la nostra aquarel·la, tal com consta en el *Catalogue of the Highly Important Collection of Modern Pictures and Water-colour Drawings*, núm. 64, molt probablement en connexió amb el moviment de la peça detectem dos canvis de propietat. De la col·lecció Quilter va passar a Bol-kow per 26.850 francs i el mateix any 1891, i sense sortir de Londres, a MacLean per 25.000 francs. Noteu ja ara com co-

mença a baixar el preu i l'apreciació de l'obra de Fortuny. Efectivament el panorama artístic i el gust europeu havien canviat notòriament amb el predomini per un costat del decorativisme d'Arts & Craft, de l'Art Nouveau, del Modern Style o del Modernisme Català, i per un altre per la pintura naturalista i simbolista francesa que res no tenen a veure amb el virtuosisme de Fortuny.

La fama de Fortuny va acabar eclipsant-se i no va ressorgir, ni el nostre quadre va tornar a sortir a la premsa, fins que no es va esbravar la febre del modernisme i fins que el Noucentisme mediterrani català i els *néo-parnassiens* francesos van començar a fatigar el públic, tip de tanta serenitat i de tanta norma. Llavors els afeccionats van redescobrir i van tornar a valorar Fortuny com un històric de la pintura del Dinou i s'adonaren que Fortuny que, més enllà de la temàtica pintoresca i passada de moda, el pintor tenia les espores de la modernitat i que era un pintor català que calia recuperar tot traient-lo del bagul de les rampoines. Un dels nous promotors i més entusiastes de Fortuny va ser Joaquim Ciervo, autor de diverses monografies del nostre pintor durant els anys vint i trenta i, en un àmbit europeu de nivell més alt ens cal citar el fill del pintor Mariano Fortuny de Madrazo, hereu del geni del seu pare en el camp del disseny de teixits, l'escenografia i la fotografia, que va editar un magnífic àlbum de l'obra del seu pare, a Milà el 1930 i a Bolonya el 1933, on reproduïx *Le marchand de tapis*. Aquarelle. Coll. Londres, però el Fortuny, fill, desconeixia que el 1911 aquest quadre havia passat de Londres a París.

El 27 de juny de 1944 localitzem a París una altra venda de *La tapisserie*, (aquarelle) per 4.200 francs. Queden lluny els 26.850 de la venda de Londres de 1891! I molt probablement amb aquesta operació podem relacionar el viatge de París a Madrid, a mans del marxant de teixits antics D. Apolinar Sánchez Villaba, que el va vendre a la Sala Parés de Barcelona. El juliol de 1956 el va adquirir en aquest establiment el col·leccionista Josep Sala Ardiz per la molt respectable quantitat de 350.000 ptes. Per iniciativa de l'amo i director de la Sala Parés, D. Joan-Anton Maragall, i amb l'afany d'estimular el col·leccionisme d'art a Barcelona, entre el 13 i 26 d'octubre del mateix any 1956, es va organitzar en aquesta històrica i benemèrita sala barcelonina una exposició que portava el títol *15 cuadros de la colec-*

ción J. Sala, en la qual figurava com a número 1 *El vendedor de tapices*. Era la primera vegada que aquest quadre era exhibit a Barcelona.

El 12 de desembre de 1967 el Sr. Josep Sala Ardiz signava l'acta notarial de donació de la seva col·lecció d'art a favor de l'Abadia de Montserrat, tanmateix el donant es reservava l'ús de fruit al seu domicili barceloní mentre visqués. La donació Sala va recalar a Montserrat el febrer de 1980 i des d'aleshores, en un moviment de revalorització constant de Fortuny i de la seva obra, *El vendedor de tapices* del Museu de Montserrat ha entrat d'una manera molt visible en el circuit d'exposicions i de publicacions, que són moltes més que totes les anteriorment se n'havien ocupat. Parlar-ne detalladament comportaria escriure un altre article, que espero reprendré en una altra ocasió.

Υγίαίνε – Valeté – A reveure!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

L'exposició temporal que tenim oberta actualment al MDM es diu *Lamentacions*. Permeteu-me, doncs, que acabi El Propileu-11 lamentant-me. La crisi ens castiga fort. Fa anys que no rebem cap subvenció pública. Les fundacions de les caixes o d'altres institucions on abans anàvem a trucar o amb les quals establíem col·laboracions han tancat, o s'han fusionat amb d'altres. En aquest número, l'apartat "Les nostres exposicions surten fora" ha desaparegut per mor de les circumstàncies. Fixeu-vos que totes les activitats que fem, incloses les restauracions, no tenen patrocinador. Ens ho fem, ens ho hem de fer tot amb la recaptació diària del museu. Som un museu que ha estat declarat d'Interès Nacional però que viu i camina exclusivament pels seus propis mitjans. Crec que en aquest gènere som un cas únic.

Però la meua lamentació no es fonamenta principalment en aquesta situació. Fem menys, però nosaltres continuem fent, tot esperant que arribi a reflorir el bosc cremat, segurament d'una altra manera de com havia estat abans. La meua gran lamentació rau en la gran insensibilitat cultural de la classe política que penalitza la cultura de qualitat i la considera banalitat o luxes que el consumidor ha de pagar a preus prohibitius. M'estic referint a la pujada del 8 al 21% de l'IVA, quan a França és només un 5%. M'entristeix aquesta visió "bananera" de la cultura, ordenada pels qui tenen l'autoritat de dictar aquestes lleis, perquè si no s'esdevé el que volem que s'esdevingui, el bosc cremat trigarà molt a rebrotar, i si rebrota, continuarem a mans de gestors públics que "passen" de la cultura?

GRUP CATALANA OCCIDENT ASSEGURA OBRES D'ART

Grup CATALANA
OCCIDENTwww.catalanaoccidente.com

Amb els seus 148 anys d'experiència, una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura del Grup Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Grup Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Isidre Nonell (Barcelona, 1873-1911)

El pobre vailet (c. 1896)

Oli sobre tela, 145 x 94 cm.

Museu de Montserrat N.R. 200.482

Donació Josep Sala Ardiz

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Sandra Rosas, Montse Marín, Raül Maigí, Liliana Costa
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, Andrés Suñer, Pere Grima i Equip tècnic MDM

© de las reproducciones autorizadas.
VEGAP, Barcelona.

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat
	Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736
	elpropileu@larsa-montserrat.com
Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.	
Impressió	ELECÉ, S.A. (Terrassa)
Dipòsit legal	B-10.021-2008